

IVO TROŠT:

Največja žrtev.

Pravljica. — V spomin rajni materi.

(Konec.)

reča pa nikakor ni hotela zagospodovati nad Milozvanovim domom. Kakor da je kraljica mati res slutila vso burno bodočnost sreče svojega sina, ko ji je srce trepetalo za sina edinca. Kraljica soproga je jela primerjati sedanje kraljevo življenje z nekdanjimi razuzdanimi leti, z njegovimi nakaznimi deli in nepoštenim početjem. Očitala mu je, da je narobe Salomon, ki je na starost živel razuzdano, dočim je Milozvan grešil v mladosti. Kralj je tolažil svojo družico s trdno voljo, da se nikdar več ne vrnejo oni žalostni časi. Kraljica je pa le ponavljala ob vseh priložnostih in nepriložnostih, kako bi bilo veličastno in slavno za vse kraljeve potomce in kraljeve prednike po sto in sto, da, po tisoč letih, ko bi bilo zapisano v kraljevih knjigah o vladarju Milozvanu: Vse svoje življenje je ohranil kraljevsko razsodnost in bil pravičen.

Kralj je menil, da je to sicer nemogoče, ker se prošlost ne da premeniti. Malo modro bi bilo o tem razmišljati. Zato pa hoče z dobroto in pravičnostjo popraviti, kar je zagrešil. Kraljica ni bila teh misli.

Vsak dan se je bolj poglobljala v prepričanje, da bi bila ona vredna samo takega kralja in soproga, ki bi mogla zgodovina o njem trditi, da je bil vse življenje pameten in pravičen. Kralj jo je zagojavljaval, da hoče z bodočim življenjem dokazati, kako je tudi on vreden kraljice soproge, kakršno mu je naklonila prijazna usoda. Ni ji bilo tega dovolj. Nadlegovala ga je vedno huje.

Dvorjani so menili, da je s svojim zbadanjem velika nadloga sama sebi in družini. Otroci so izpraševali očeta kralja, kako bolezen ima mamica, da je tako čudna. »Ljubi moji,« je odgovarjal kralj, »jaz sem imel bolezen. Ko me je ostavila, so mamici ostale posledice. Da bi le ozdravila. To bi bila vaša, njena in moja sreča. Toda zdi se mi, kakor bi bil že slišal, da je ta bolezen neozdravljiva.« Jokaje je deca poslušala to žalostno vest.

Res je bilo treba kraljico zaradi umobolnosti ločiti od ostale rodovine. Osamljena je še hitreje venela in kmalu umrla. Kralj je bil tako potrpt kot še nikdar. »Mama, mama,« je tožil materi, »tega ti ne umeš, tega nisi doživela. Moje boli zato ne moreš dojmiti, še manj čutiti.« S solzami v očeh mu je rekla mati: »Prav trdiš, moj sin! Tega udarca moje srce ne more občutiti. Zato pa ponavljam in trpim vnovič vse bolesti, ki sem jih trpela zate, s teboj in zaradi tebe in povrhu

prenašam voljno še nesrečo, da največje tvoje boli ne morem trpeti s teboj. Bodi pravičen in priznaj, da ni bila zate nobena žrtev meni pretežka, nobena boleost prebridka. Ostani mož, ki ga boleost podere, a ne stere.«

Sin je vnovič prepričeval mater, da ji je in ostane do smrti hvaležen, to hoče dokazati z bodočim življenjem, ki bo zanjo samo veselje in hvaležnost. Mati je še pristavila, da je poboljšanje človeško delo in zato vredno hvale in zahvale, toda napake poznati in se jih ogibati, to je kraljevski čin nele kralja, marveč vsakega človeka.

Vse je obljubil Milozvan s solzami v očeh svoji osiveli, ljubljeni mami.

Ko so se bližali novi boji z življenjem, je pozabil kralj vse dobre in trdne sklepe. Saj se ni nikoli vadi v izpolnjevanju takih sklepov. Pogrezal se je v obup. Ali ga ni sreča samo za nos vodila na svetu? Samo pokazala mu je senco, pa je izginila. Vsemodri stvarnik mu je pobral vse najdražje na svetu — razen mamice. Ostala mu je zato, da mora skrbeti za njo kot za svoje otroke. A to je samo dolžnost brez sence sreče. Bog jih pokliče k sebi in njemu ostane od sedanje dolžnosti samo grenak spomin.

Često so ga prehajale take misli. Njegovo življenje je zajadralo v staro bolezen. Objela ga je lahko, skoro brez boja. Ostavljal ga je obup in ko se je pojavil vnovič, je Milozvan zabredel še globlje v staro strast in propast. Ladja njegovega življenja je plula z razpetimi jadri v pogubo.

»Življenje ga je ubilo,« so menili modri možje v Deveti deželi, ker so se bali priznati kralju resnico, da je slabič, velik slabič, in sicer napram samemu sebi. »Nesreče so ga strle,« so govorili njegovi vrstniki, ki niso odobrvali kraljevih skokov in stranpotic, a so le dobro živeli ob njegovi dobrovoljnosti. »Očeta nimamo več,« so tarnali kraljevi otroci in se sramovali lastnega roditelja.

V najburnejšem vrtincu veselja in divje razuzdanosti prejme kralj od kraljice matere takle listek: »Moj sin Milozvan! Obljubil si mi, da te bo po moji smrti samo spomin na mamico obvaroval vseh zlobnosti in greha. Nisem ti verjela, a si danes lahko misliš, zakaj ne. Česar ne zmore živ človek, naj zmore samo njegov spomin? Resnica in senca? Doslej sem do malega vse pretrpela s teboj in zate na svetu; hočem pa poizkusiti še to — zadnje sredstvo. Prosila sem Boga, naj me pozove k sebi. Vsemožni me je uslišal. Ko čitaš ta list, tvoje matere ni več med tvojimi državljani. Ostal ti je samo njen spomin. Čakam te gori pri Njem, ki bo sodil tudi tebe. Sprejmi, ko se poboljšaš, moj blagoslov, danes pa še moj poslednji pozdrav. Tvoja mati Vera.«

Milozvan je hipoma prečital list, prebledel kot zid, se dvignil molče, šel neopažen v samoto in se bridko zjokal.

Prijatelji, prilizovalci in častilci so ga dolgo zaman iskali. Bili so prepričani, da je kralj s tako občutljivim srcem obupal zaradi matere smrti. Ni mogel prebiti tolike bolečine. Po dolgem iskanju so ga našli v pusti, gozdni samoti tako zapušenega, da so ga komaj spoznali. Toda kralj Milozvan je bil zdrav. Materina nenadna smrt je zatrla v njem vse slabe kalī, še več: njena smrt je zbudila proti strastem odpor in moč, da jih je lahko zmagoval.

Na tihem se je vrnil v prestolico, ostal oče svoji družini, oče svojim državljanom in mož beseda svoji materi. Spomin nanjo mu je bil Kerub z ognjenim mečem, ki mu je branil povratek v greh. Takoj po materini smrti je ukazal objaviti po širni državi: »Nevredni sin kraljice Vere, Milozvan, naznanjam vsem in vsakemu, da je bila moja mati ne le kraljica po rodu in imenu, marveč tudi kraljica največje in najnesebičnejše materinske ljubézni, kar jih je živelo kdaj pod solncem: žrtvovala je zame razuzdanca naposled celo svoje življenje. Prisezam ob njenem spominu, da njena največja žrtev zame ni bila zaman; hočem je biti vreden.«

Povestnica Devete dežele ne sporoča, da bi bil Milozvan še kdaj zagazil v stare grehe. Knjiga omenja le dobro o njem in končuje, da je zaslužil ime »milozvani Milozvan«, ker je bil dober in pravičen.

Moj grob.

*Na gričku pri svetem Šmiheli,
tam božji razteza se vrt,
tam bodo pod zemljo me deli,
ko vzame življenje mi smrt.*

*Tam mimo bo mladež hodila,
iz šole in v šolo gredoč,
namé se bo misel dramila:
»Tod hodil je Janko nekoč!«*

*Kako nas je ljubil goreče,
med nami sam bil je otrok,
mar bilo mu naše je sreče,
na daleč bil znan je okrog!*

*Povesti in pesmi je pisal,
lepo nam je sviral in pel,
življenje krepostno je risal,
kot oče nad nami bedel!*

*Ni srečen pač on bil nikoli,
usode ga tepel je bič,
premnoge občutil je boli,
priznanja, hvaležnosti — nič!*

*Ostal je sam samcat na sveti,
izgubil je svojce in dom
in moral je, žal, doživeti
najkrásnejših nadej polom.*

*Zdaj v hladni gomili tu spava,
mir našel tu stari je mož,
spominu njegovemu slava,
grob dičimo z venci mu rož!*

Janko Leban.

